

József HORVÁTH

LA CHESTIA IREDENTISMULUI

Între problemele naționalităților, obiectul cel mai des al discuțiilor este iredentismul, motorul parte recunoscut, parte secret al celor mai multe dispozițiuni ale guvernelor, valul vechilor drepturi omenești și naționale. E acesta un obiect de discuție, care nici în relațiile sale principiale nu este isprăvit, cu atât mai puțin lămurit, e înconjurat de mulțimea de păreri primitive, care de care mai greșite – până la scandalizare – în mentalitatea politicienilor și ziaristilor de seamă, așa că ocupația cu această chestie mult timp nu-și va pierde actualitatea.

Că ce mare e neorientarea în jurul relațiunilor principale ale acestei chestiuni reiese din acuzațiile d-lui Nicolae Iorga, unul dintre cei mai geniali români, în contra ungarilor, ridicate în repetate rânduri, chiar și cu ocazia vorbirii d-lui Iosif Sándor[1], ținută la 17 martie a.c., și le privește drept principală dovadă a iredentismului maghiar. Zice d-l Iorga că până când nemții, și în special sașii, au aderat cu însuflețire la hotărârile de la Alba Iulia și la proclamarea ruperii de Ungaria, ungurii nu au aderat la alipire, nici la rupere, nici mai târziu.

Este evident că a susține o astfel de dorință față de poporul maghiar bătut de soartă, adică a pretinde să salute cu osana, cu bucurie și însuflețire mutilarea trupului națiunii, și în lipsa acesteia a acuza ungarimea de iredentism, numai o oarbă patimă politică o poate face. Cu astfel de nenorocire se poate împăca, dar a pofti ca un popor să primească cu însuflețire un asemenea act, mutilarea trupului său politic, până aici unitar, și în lipsa acestuia să se acuze de iredentism – aceasta, evident, nu e vorbă serioasă.

Dacă astfel cugetă mințile cele mai de seamă ale României, ce judecată temeinică putem aștepta de la politicienii și ziaristii „de duzină”?

Cu mentalitatea d-lui Iorga se poate considera identică mentalitatea publicului mare, care privește cu cea mai mare bănuială orișice mișcare a naționalităților și nu dă nici un semn că ar pune ponde <greutate> pe câștigarea minorităților și efectuarea consolidățiunii.

Or, e neîndoios că România, prin tratatele de pace sporindu-se cu câteva milioane minorități, dintr-o situație foarte favorabilă ar fi putut începe munca pacificării naționalităților. Germanii au declarat aderarea[2], ungurii s-au așezat pe punctul de vedere al așteptării, conducătorii lor au declarat la toate ocaziile că nu stau pe bazele iredentismului și vor să fie cetățeni fideli ai României. Față de aceasta, se poate constata că ungurii, la timpul său până când există în întregime Imperiul Sfântului Ștefan, n-au găsit situația cea mai favorabilă. Românii și slovacii duceau cea mai aprigă luptă politică și

socială față de unguri, declarație de fidelitate cel mult câte unul dintre subșefi făcea, pe când conducătorii Maniu, Vaida, și la slovaci Hlinka, nu au făcut nicicând declarație de fidelitate.

Că politica oficială a României nu încearcă a exploata situația aceasta favorabilă și a dezarma ungurimea rănită la suflet prin o politică minoritară mărinimoasă, pătrunsă de ideea libertății, și a o lega de soarta statului român – dovedește o miopie politică care se apropie de orbire.

La punctul acesta, din partea românească ne întâlnim cu următoarea obiecțiune: ungurii nu vor ierta nicicând ruperea Ardealului și Banatului și se vor folosi de prima ocaziune istorică pentru efectuarea realipirii. Față de tendința aceasta, toate declarațiunile de fidelitate sunt vorbe goale, neserioase și nesincere, în care nu e permis a se încrede. Ungurii fiind iredentiști în urma situației lor, este zadarnică orice încercare de împăcare și mai bine să se aplice pe toate terenurile vieții de stat o politică nemiloasă și, în cei 20-30 ani de pace ce stau la dispoziție, naționalitățile se vor putea constrânge la capitularea completă. Cam aceasta e mentalitatea politicii oficiale.

Acest raționament însă, oricât de plauzibil se prezintă, suferă de mai multe feluri de greșeli fundamentale, pe care trebuie să le arătăm la acest punct.

Este adevărat că ciuntirea Imperiului Sf-lui Ștefan a atins cât se poate de dureros pe toți maghiarii, însă la inaugurarea unei politici nu punctele de vedere sentimentale sunt îndrumătoare, ci posibilitățile concrete, care se pot aștepta după calcul omenesc. Politicianul trebuie să compeze pe situația actuală, pe realitatea nemiloasă, și ungurii atât din Ungaria nouă, cât și din teritoriile dezlipite de la subscrierea tratatelor de pace au dovedit că își pot impune rezervă față de impulsurile patimilor și își pot proiecta o politică dictată de rațiunea calmă, acomodându-se acesteia. Ungurii, știind că stau în fața puterii unite a mării și micii Antante și că Ungaria ciuntită dispune de o armată relativ mică, ca să nu se expună la nimicirea totală, s-au împăcat cu aceea că nu merg cu capul de perete, se supun obligațiunilor dictate de tratatele de pace, caută să se afirme prin muncă culturală pașnică. Și că decizia aceasta este fermă, reiese din atitudinea care au dovedit-o la venirea regelui Carol în țară. Națiunea maghiară, în mare parte dinastică, observând pericolul mare ce ar însemna venirea regelui Carol la cârmă, cu arme a împiedicat așezarea lui Carol în țară[3].

Tot așa, ungurii din România, recunoscând că politica luptelor dârze ar cauza reciproc răni, atât pe partea românilor, cât și a ungarilor, au ajuns la rezoluția că nu încep luptă în contra românilor, ci acceptând situația creată de tratatul de pace, dau ocaziune românilor ca în locul politicii maghiare față de naționalități, declarată de contra-culturală, să pună o politică de nivel mai înalt, corespunzătoare experiențelor politice mai noi, care va liniști sufletele.

Greșeala politicii oficiale române este dublă. Întâi confundă sentimentul cu decusul, a doua pierde din vedere influența pe care o au ideile și concepțiile mari asupra sufletului omenesc. Dacă ungurii n-ar fi avut intențiunea

categorică de a primi ca bază situația schimbată, ar fi avut posibilitatea a se folosi de atitudinea dubioasă care înconjoară declararea hotărâtă, pe față, care a fost urmată de partidele naționalităților din Ungaria veche. Dar fiindcă pentru motivele concrete actuale au consimțit să primească situația nouă, toți conducătorii partidului maghiar au declarat că nu vor a fi cetățeni loiali ai României noi și nu urmăresc o politică imposibilă a sentimentelor. Acesta este adevărul între sentiment și între politica deciziilor.

Celălalt punct de vedere, de o importanță foarte mare, ignorat de politica oficială minoritară în România, este efectul ideilor conducătoare politice și instituțiile ce izvorăsc din acestea.

Opinia publică aceea, care la timpul său a umplut presa mondială cu plângeri în contra șovinismului maghiar, aproape cu aprobare unanimă ia act de violarea repetată a libertății, conștiinței și comorilor comune ale omenirii, care se cuprind în atacurile contra minorității maghiare și în contra culturii ei. *Politica bine înțeleasă față de naționalități are un singur principiu fundamental acceptabil, din care izvorăsc toate celelalte concluzii: a căuta cucerirea sufletească a naționalităților și prin instituțiuni pătrunse de ideea libertății a lega minoritățile de soarta statului.*

Apărătorii politicii oficiale zic la aceasta că este indiferent ce politică urmărim: liberală sau șovinistă, căci rezultatul este același: ungurii nu se pot câștiga cu nici un fel de politică, astfel e mai bine dacă facem o politică șovinistă a forței și românizăm dintre unguri câți numai se poate.

Cei care cugetă astfel, se dau de gol că nu cunosc nici istoria, nici adevărurile simple ale științei sociale. Nu e adevărat că ideea națională este cea mai puternică materie de cicatrizare și că față de efectul ei dispar efectele instituțiilor de libertate. Tendința cea mai principală a unităților și societăților omenești rămâne totdeauna satisfacerea nevoilor omenești atât materiale, cât și morale și culturale. Societatea care satisface aceste nevoi, cel puțin în raport cu cultura mediocră a națiunilor avansate, își asigură adeziunea indivizilor din societate. Societatea care neglijează scopul acesta, sau chiar se opune acestuia, provoacă indiferența, nemulțumirea și în fine simțul dușmănos al diferitelor grupări sociale. Astfel s-a născut în coloniștii englezi din America de Nord simțul de nemulțumire și dorința de dezlipire în urma politicii strâmte care s-a manifestat față de ei de la patria mamă. Iată cum limba comună engleză n-a fost în stare să mențină unitatea între popoarele de aceeași limbă și când interesele lor au ajuns în conflict, s-au desfăcut în state aparte. În schimb însă, când Anglia a recunoscut că politica strâmtă duce la catastrofă și față de buri, cucerită prin armă, a făcut uz de o politică adevărat liberală; ura arzătoare a burilor în timp de zece ani s-a potolit atât de mult, încât nici perspectivele ispititoare ale războiului mondial nu i-au putut aduce la aceea, să ridice arma contra imperiului englez.

Același efect al politicii liberale se poate observa și la cele trei popoare ale Elveției, pe care le leagă laolaltă indivizibil comunitatea intereselor, spiritul libertății, care fără nici un gând ascuns trage și aplică toate consecințe-

le în privința libertății politice, economice și culturale, și în privința respectării susceptibilității naționale. Ceea ce a fost posibil la buri, nu mai puțin răniți, de ce nu ar fi cu putință și la unguri care, pe lângă marea neînțelegeră, au totuși multe relațiuni de interese comune cu românii?

Greșeala uriașă a politicii oficiale române, care nu se poate accentua îndeajuns, e că durerea sufletească a ungarimii, cu care a primit situația prezentă, o identifică cu iredentismul, pe când cea dintâi este o simplă stare sufletească, iar cea din urmă o tendință politică, un rezultat al deciziilor, care în decursul istoriei s-au dezvoltat totdeauna acolo unde politica oficială n-a tras toate consecințele din tendințele naționalităților spre o libertate culturală, unde politica a văzut pericol în libera mișcare socială, politică, culturală și economică a minorităților și în afirmarea lor și în concurența liberă. Politica aceasta ajungând în conflict cu un sentiment fundamental al omului, cu sentimentul național, drept reacțiune va invoca curentul iredentist, care însă nu va izvorî din ura ungarilor, ci va izvorî din metoda greșită, care acelui puternic sentiment omenesc – sentimentul național – îi reneagă drepturile naturale.

Ungurii, în decursul istoriei, au dovedit-o destule ori că nu se lasă conduși de sentimente, ci se pot supune stărilor faptice chiar și prin reprimarea sentimentului. În această privință, e de-ajuns să ne referim la două momente istorice importante. Primul rege al Ungariei, Ștefan cel Sfânt, văzând că ungurii trebuie să se acomodeze culturii creștine, a rupt cu vechiul păgânism, a admis în țară pe misionarii creștini, masele industriașilor străini, așa că aceștia au alcătuit insule de limbă aparte și au inaugurat teza: „regnum unius linguae debile et fragile”. Partea mare a ungarimii a văzut cu adâncă durere suprimarea tradițiilor strămoșești și afirmarea în primul rând a străinilor, dar s-a străduit fiindcă a recunoscut că supunerea înaintea culturii mai înalte numai rezultate bune poate aduce. Darul acesta de acomodare și aplecarea firească pentru acceptarea culturii avansate a salvat ungurii de la ruina sigură și a depus fundamentul statului milenar.

Al doilea document pentru dovedirea cugetării reale a ungarilor, că poate urma o politică contrară momentelor de sentiment, este atitudinea luată după catastrofa de la Mohács. Oare a mai fost în istorie o decizie mai amară, mai dureroasă decât aceea când ungurii au fost nevoiți a frânge independența lor națională, a primi o dinastie străină spre a ajunge la un ajutor în contra turcilor cuceritori? Dar s-au liniștit, s-au expus la dominația de secole a Habsburgilor, fiindcă au văzut că trebuie să urmeze politica dictată de rațiune. Aceste două momente istorice dovedesc îndeajuns că ungurii înțeleg a face o politică contrară sentimentelor, în interesul binelui obștesc, și se poate da crezământ devotamentului lor, cu care vor a merge cu românii pe calea înțelegerii reciproce.

Ungurimea a înțeles chemarea timpului, care cere o asociere cât mai strânsă pentru colaborare la munca comună culturală. Acum este rândul politicii oficiale să grăbească a încuraja acea atitudine: să dea libertatea

cuvenită școlilor minoritare, susținând dreptul de control asupra limbii de predare, de care control nu se înstrăinează naționalitățile. Să recunoască libertatea cu privire la alegerea școalei și să nu facă presiune asupra ungarului, neamțului și evreului că în ce școlii să se înscrie, să deschidă școli secundare și universități pe seama minorităților și atunci să vadă dacă va scădea prestigiul statului și valuta și dacă nu va crește puterea de coeziune a clădirii statului.

Până când însă politica oficială se opune la toate acestea, ea însăși menajează ideea iredentismului și o politică de felul acesta nu este altceva decât politica despărțirii artificiale a românului și ungarului, care în decursul istoriei atât de multe ori au luptat umăr la umăr, nu este altceva decât politica lipsei de rațiune și a sinuciderii.

Caransebeș, august 1923

În „*Glasul Minorităților*”, I, 1923, nr. 4, p.1-6

---

[1] József Sándor (1853-1945), scriitor și om politic, născut la București, unde emigrase tatăl său – Dénes Sándor –, fost luptător în armata lui Bem, după înfrângerea Revoluției de la 1848. Studiile secundare le-a făcut tot în capitala României, iar apoi a urmat cursurile facultăților de medicină și de filosofie din București, Cluj și Budapesta. În 1885 se va număra printre fondatorii Uniunii Culturale Maghiare din Ardeal (EMKE), ulterior – în 1891 – întemeind și Uniunea Carpatină, cu scopul de a organiza mișcarea turistică ardeleană. József Sándor a fost și unul din principalii inițiatori ai Uniunii Secuiești (în 1892), care urmărea să ridice nivelul economic și cultural al acestei regiuni. Între 1895-1905 a fost deputat în Parlamentul de la Budapesta, iar din 1922 deputat și senator din partea Partidului Maghiar în cele două camere din România. A fost unul din cei mai activi militanți ai prieteniei ungaro-române, afirmându-se totodată ca primul traducător al lui Mihai Eminescu în limba maghiară. Din lucrările lui se cuvin a fi menționate: *Erdélyi útikalauz* [Itinerar ardelean] (împreună cu Lajos Merza, Cluj, 1891); *Kossuth Lajos történelmi küldetése* [Menirea istorică a lui Lajos Kossuth] (Cluj, 1892); *Valótlanságok* [Neadevăruri] (Cluj, 1899) ș.a.

[2] Asupra acestui aspect vezi: Monica Vlaicu, Gernot Nussbächer, *Aspecte privind adeziunea sașilor la actul din 1 decembrie 1918 oglindite în presa germană din Transilvania*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, Iași, XXV/2, 1988, p.237-242; Vasile Ciobanu, *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni, 1918-1944*, Sibiu, Edit. Hora, 2001, p.29-68.

[3] Este vorba de succesorul împăratului habsburg Franz Joseph, Carol I, care în calitate de rege al Ungariei era Carol al IV-lea. După căderea Republicii Sovietelor a lui Béla Kun, amiralul Miklós Horthy s-a afirmat ca omul forte al țării. În urma alegerilor generale din ianuarie 1920, majoritară în Parlament a devenit alianța Național-Creștinilor și a Micilor Proprietari, care a restabilit vechile instituții ale statului, iar sub presiunea armatei Horthy a fost ales ca regent al regatului ungar la 1 martie 1920. Deși mulți din demnitarii noului regim erau favorabili restaurării monarhiei, existând chiar două tentative de revenire a lui Carol al IV-lea (în martie-aprilie, apoi în octombrie 1921), datorită atitudinii puterilor aliate învingătoare și a țărilor limitrofe Ungariei, la 6 noiembrie 1921 Parlamentul de la Budapesta a votat detronarea habsburgilor, țara devenind „un regat fără rege”.